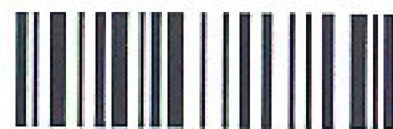

ETSKI PRIRUČNIK ZA VOJNIKE

1983.

SANITETSKI PRIRUČNIK ZA VOJNIKE

1983.

SAVEZNI SEKRETARIJAT ZA NARODNU ODBRANU
Sanitetska uprava
Int. br. 521–2/81

Na osnovu tačke 36, pod f) Uputstva za izradu i korišćenje vojno stručne literature (izdanje IV U–1/2 od 1982. god.)

O D O B R A V A M

»Sanitetski priručnik za vojnike«

koji će se koristiti u obuci iz prve pomoći u Jugoslovenskoj narodnoj armiji.

N A Č E L N I K
general-potpukovnik
prof. dr. sci. med.
Stanislav Pišćević, s.r.

autor: pukovnik prof. dr. sci. med.
ŽIVKO JOVANOVIĆ

Neke povrede i druga oštećenja organizma odmah ili vrlo brzo dovode do gušenja, krvavljenja ili trovanja, što ugrožava život povređenog. Skup mera i postupaka koji se preduzimaju da se održi u životu, da se spreči pogoršanje i da se ubrza oporavak povređenog, naziva se **prva pomoć**. Pruža se vidom **samopomoći** (vojnik sam sebi pruža pomoć), **uzajamne pomoći** (drug drugu pruža pomoć) i od strane **obučenih bolničara**. Sredstva su priručna i standardna (delovi odeće i obuće, sredstva iz neposredne okoline povređenog, prvi zavoj, zaštitna maska, autoinjektor i lični pribor za dekontaminaciju).

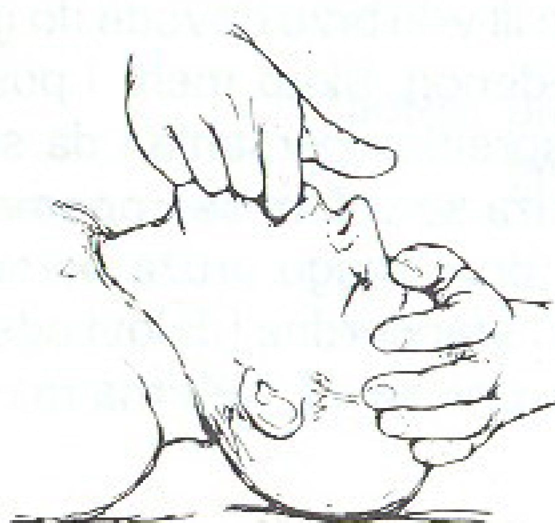
Pruža se, u principu, na mestu povređivanja.

Vojnik mora znati da: **Prekasno pružena pomoć nije korisna** i da može biti štetna ako se ne pruži pravilno.

REANIMACIJA (OŽIVLJAVANJE)

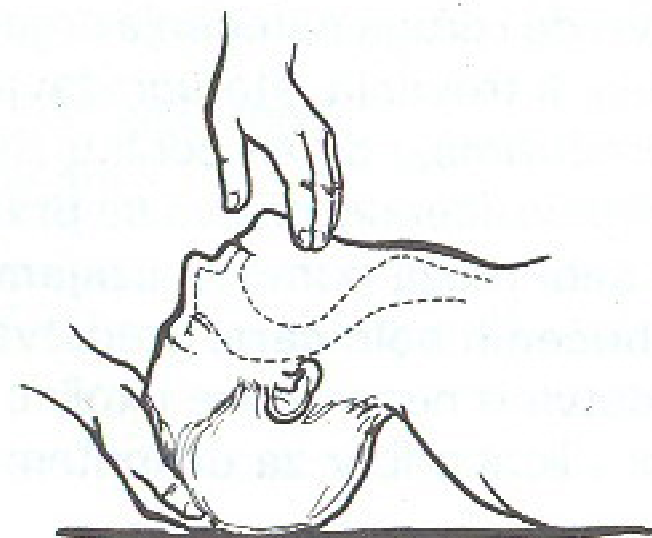
Mere koje se preduzimaju kod gušenja (prestanka disanja i prestanka rada srca) nazivaju se **reanimacija (oživljavanje)**.

Opasnost od gušenja otklanja se:

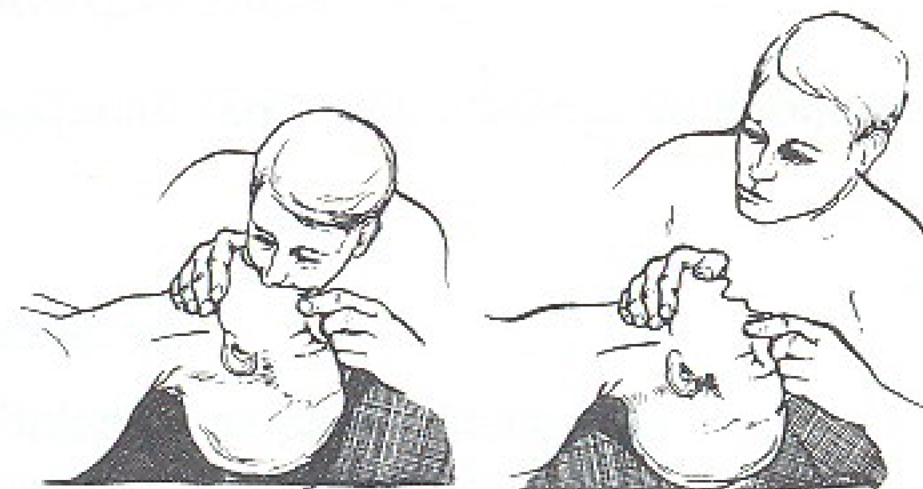

1. Otvaranjem usne šupljine i

2. Čišćenjem usne šupljine i ždrela

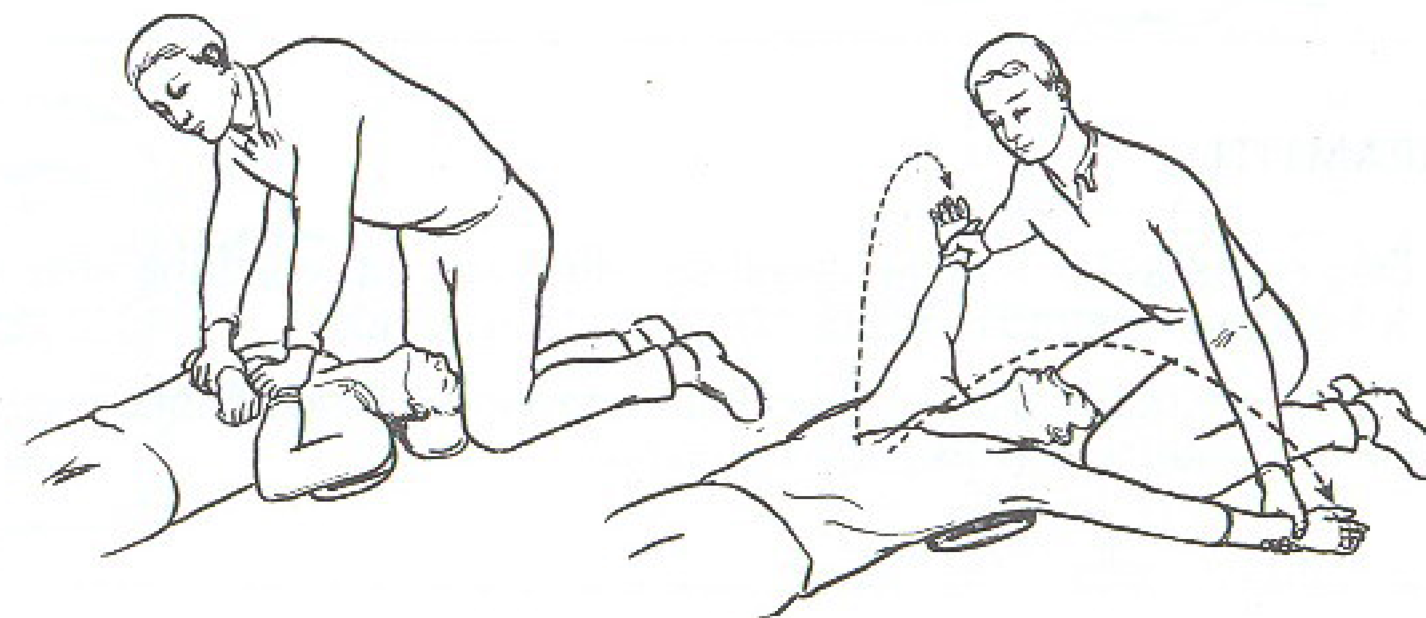

3. Zabacivanjem glave

4. Veštačkim disanjem metodom usta na usta ili

5. Po Silvesteru

ZAPAMTITI:

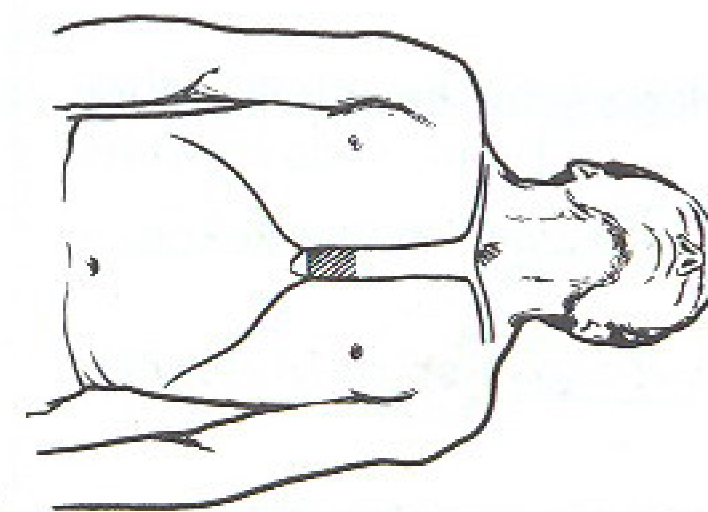
1. Da se veštačko disanje izvodi sa uduvavanjem vazduha kroz usta ili nos ili kretanjem ekstremiteta 18–20 puta u minuti.
2. Da se veštačko disanje izvodi do uspostavljanja disanja ili pojave sigurnih znakova smrti (mrtvačke mrlje).

MASAŽA SRCA

Prestanak rada srca otklanja se **spoljnom masažom srca.**

Radnje su:

1. Bolesnik se postavlja na leđa i glava zabacuje kao kod veštačkog disanja

2. Vrši se pritisak na grudnu kost dlanom leve ruke, preko koga dođe dlan desne ruke.

ZAPAMTITI:

Pritisak mora biti jak i trenutan sa gibanjem (uleganjem) grudne kosti do 5 cm.

Broj naleganja iznosi oko 60 puta u jednoj minuti, što znači, svake sekunde sledi pritisak.

Masaža se sprovodi do pojave pulsa ili sigurnih znakova smrti (mrtvačke mrlje).

KOMBINOVANO OŽIVLJAVANJE (VEŠTAČKO DISANJE I MASAŽA SRCA)

Treba znati:

1. Da veštačkom disanju prethodi masaža srca. Posle 1 uduvanja vazduha slede 3–5 pritisaka na grudnu kost. Radnja se ponavlja.
2. Bolje je u međuvremenu pozvati u pomoć još jednu osobu, a tada na 4 pritiska na grudnu kost dođe jedno uduvavanje vazduha.
3. Radnje se izvode do uspostavljanja disanja i pojave pulsa ili sigurnih znakova smrti (mrtvačke mrlje).

4. Posle uspešnog oživljavanja bolesnik se stavlja u »koma« položaj za transport–evakuaciju.

POSTUPAK SA RANOM

Treba znati:

Prekinuće kože naziva se **ranom**. Rana predstavlja ulazna vrata za prodiranje klica i drugih zagađivača (hemijski i radiološki). Ona je u toku nastanka već zagađena klicama, **opasniji je naknadni prodor klica** (prašina, zemlja, delovi odeće i obuće).

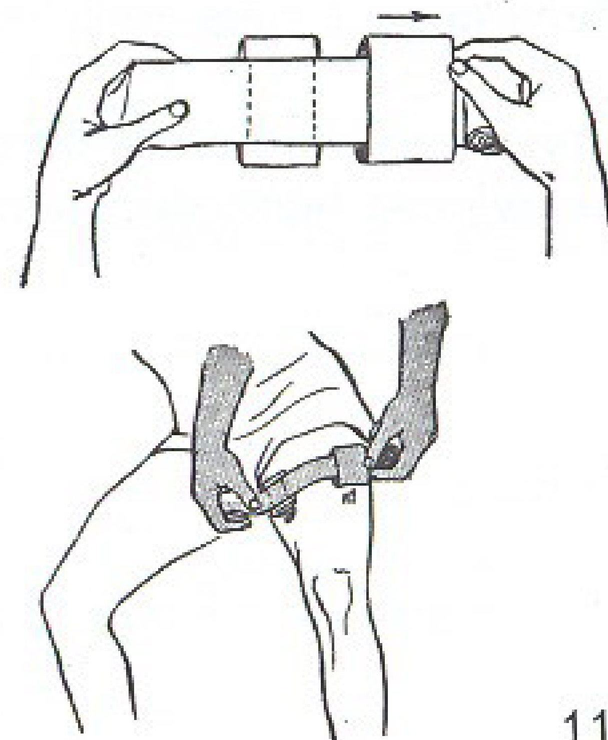
Šta treba sagledati u rani i uraditi?

Ranjeni deo tela otkriti prosecanjem odela, a obuću ukloniti, ako je rana u predelu stopala. Ranjeni deo tela što manje pokretati. Povređenu nogu polako dovesti u ispruženi položaj. Ruku polako saviti u laktu pod uglom od 90°, a nadlakticu privući uz grudni koš. Sagledati veličinu, dubinu i stepen krvavljenja. Blagim pokretima proveriti da li postoji i prelom kosti, ukoliko nije očigledno njegovo prisustvo.

ZAPAMTITI:

Rana se ne sme dirati rukama i nečistim predmetima. Ne sme se ispirati nikakvim tečnostima. Iz rane se ne sme odstranjivati strani sadržaj (metak i slično). Ranu ne pokrivati nečistim predmetima, ne stavljati praškove, masti i slično. **Ranu treba pokriti jastučetom od gaze iz prvog zavoja.** Veliko krvavljenje zaustaviti kompresivnim zavojem. Veće rane i prelom imobilisati posle stavljanja prvog zavoja.

Način pokrivanja rane

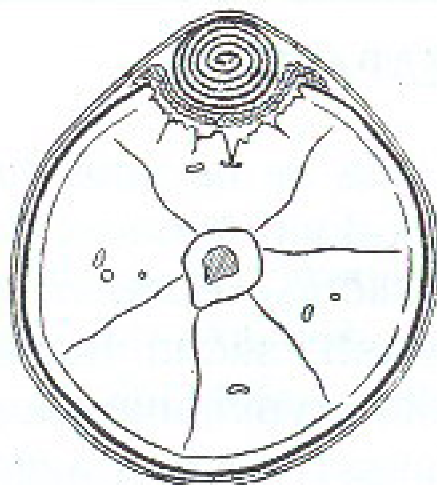

Rana se pokriva prvim zavojem. Pre otvaranja zavoja pročitati uputstvo sa zavoja.

Fiksirani i pokretni jastučić stavlja se preko rane, ukoliko je jedna rana. Ako su dve (jedna nasuprot druge), tada pokretno jastuče dođe preko druge rane.

Posle ovoga sledi zavojna traka koja fiksira jastuče. Za sigurniju fiksaciju prvog zavoja omotati drugi (fiksacioni) zavoj.

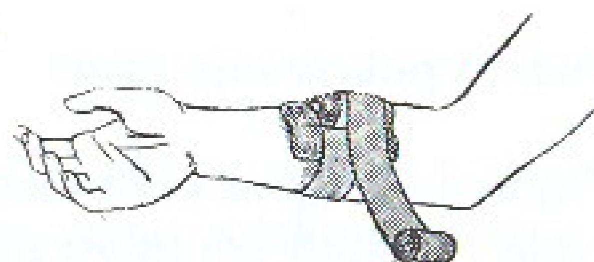
Postupak sa ranom koja krvari

Mala krvavljenja se zaustavljaju pokrivanjem sa prvim zavojem i blagim pritiskom.

Krvavljenje u mlazu na ekstremitetima se zaustavlja kompresivnim zavojem.

Po stavljanju kompresivnog zavoja mora se povređena noga ili ruka imobilisati.

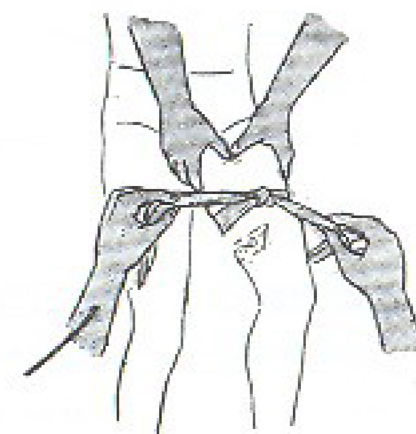
Krvavljenje kod otkinutih ekstremiteta (udova) zaustavlja se hemostatičnom poveskom.

Treba znati:

– da svaka rana krvari, a krvavljenje je opasno po život

Šta treba znati o hemostatičnoj povesci po Ezmarch-u?

– ne sme biti od kanapa, žice i sl. što može iseći kožu

– ne sme se staviti preko gole kože, već preko zavoja, platna i slično

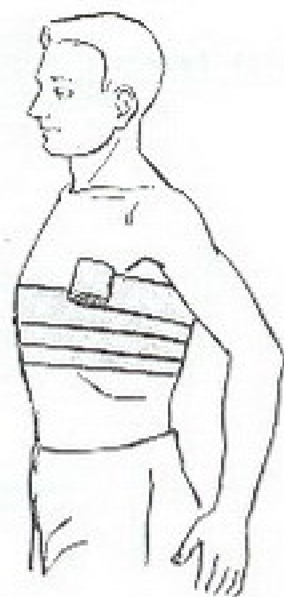
– stavlja se neposredno iznad rane

– ne popušta se u toku transporta

– ekstremitet mora biti imobilisan

– stavlja se samo kod otrgnuća udova u prvoj pomoći

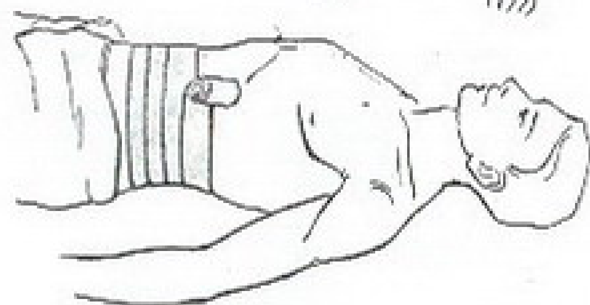
Postupak sa otvorenom povredom na grudnom košu

- ranu pokriti jastučetom gaze prvog zavoja
- oslušnuti da li postoji šištanje vazduha pri disanju.

Ako postoji, preko gaze staviti unutrašnju stranu gumiranog platna, a zatim obmotati drugi (fiksacioni zavoj) preko grudnog koša. Povređenog evakuisati u polusedećem položaju.

Postupak sa otvorenom povredom na trbuhu

Ranu pokriti jastučetom od gaze prvog zavoja. Fiksacioni zavoj obmotati oko trbuha.

> ZAPAMTITI:
>
> Izbačene organe ne vraćati u trbušnu duplju. Pokriti ih gazom iz prvog zavoja. Sve povrede trbuha evakuisati u ležećem položaju sa polusavijenim kolenima.

IMOBILIZACIJA U PRVOJ POMOĆI

Primenjuje se:

Kod svih zatvorenih i otvorenih preloma
Kod većih otvorenih rana bez preloma
Kod teških uganuća ili iščašenja zglobova
Kod rana gde je stavljen kompresivni zavoj
Kod rana gde je stavljena hemostatična poveska

Imobiliše se:

Priručnim sredstvima
Delovima odeće
Delovima ratne opreme
Sredstvima iz neposredne okoline povređenog

Primenjuje se:

Neposredno po povređivanju
Po mogućstvu pre izvlačenja sa mesta povređivanja
Stavlja se preko odeće

ZAPAMTITI:

Prelom i iščašenje **NE SME** se nameštati, već nogu polako ispružiti a nadlakticu privući uz trup, a podlakticu saviti pod uglom od 90°.

Imobilizacija delova tela

Gornji udovi

Ključna kost, rame, nadlaktica i podlaktica imobilišu se na sledeće načine:

- pešom od bluze; nadlaktica se privuče uz telo, podlaktica savije u laktu pod uglom od 90°. Peš od bluze se otkopča i presavije preko lakta, a zatim, pričvrsti za gornji džep

- na sličan način koristi se i trougla marama

- kombinacijom delova ratne opreme i odeće

- ašovčić i kaiš

- ašovčić i kaiš za podlakticu

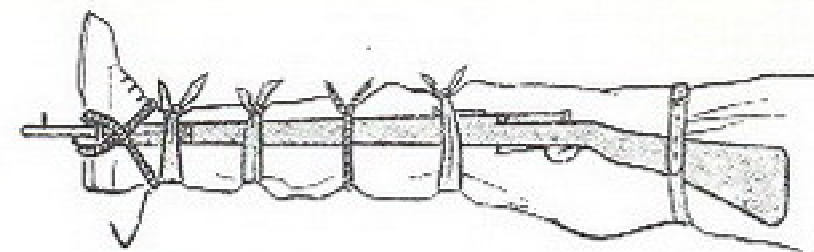

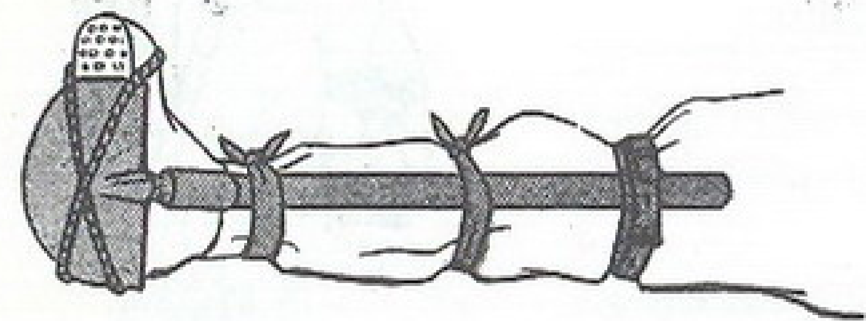

- kombinacijom delova odeće i sredstava iz neposredne okoline (daščice)

Imobilizacija donjih udova

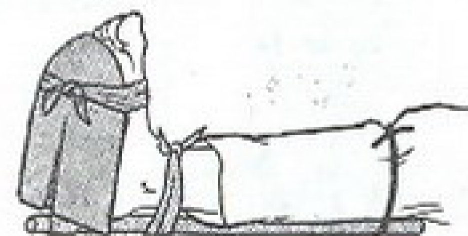
Kuk, natkolenica i koleno imobilišu se puškom a na način kako je to prikazano.

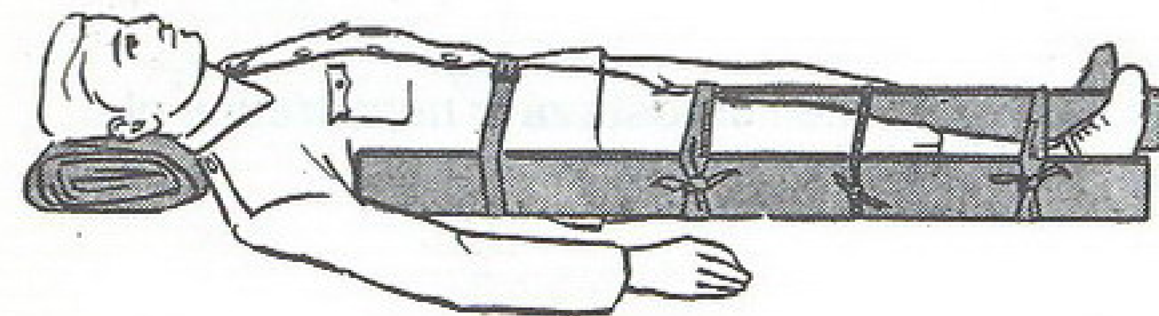

Ašovčić za potkolenicu

Ašovčić za stopalo

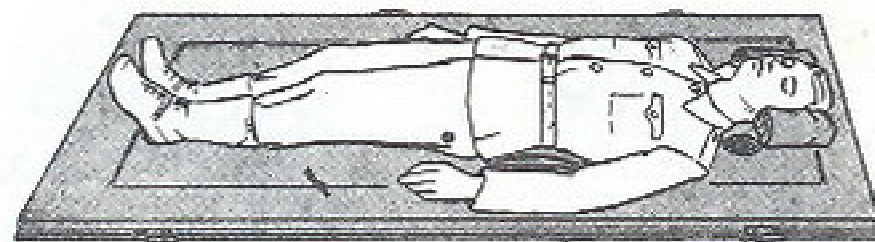

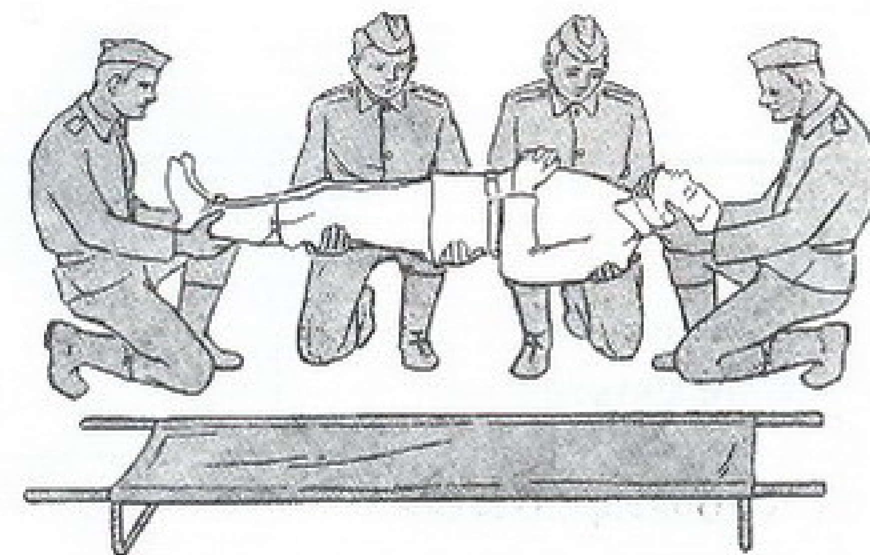

Za donje udove mogu se koristiti i daske.

Kičma

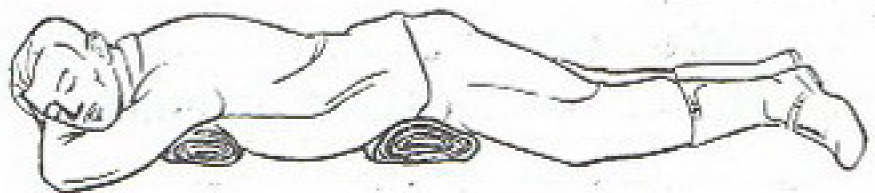
Kičma se imobiliše na širokoj dasci koja se stavi preko nosila

- povređeni sa prelomom kičme ne sme se savijati u toku stavljanja na nosila
- prenos mora biti kako je prikazano na slici.

Bolesnik u nesvesnom stanju sa prelomom kičme se transportuje u ležećem položaju, potrbuške.

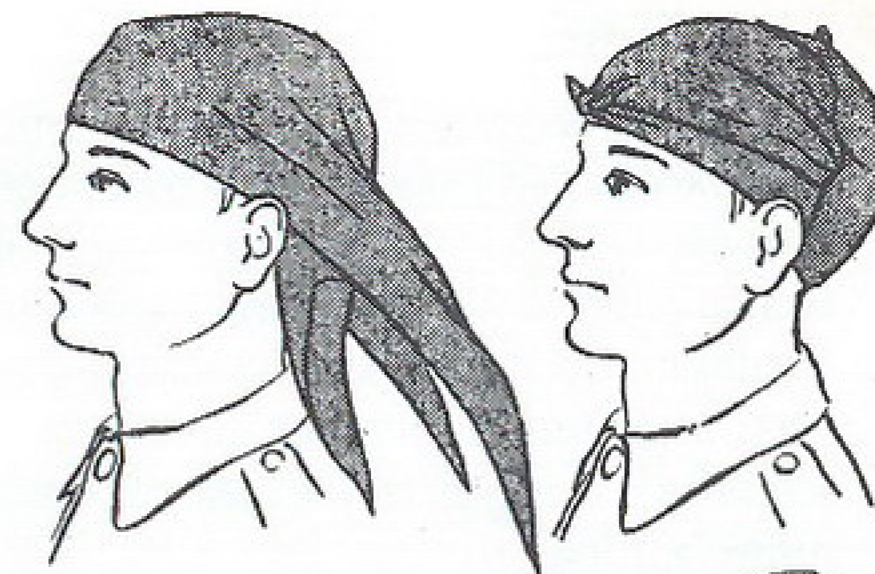
POVREDE GLAVE

ZAPAMTITI:

gubitak svesti
nagon na povraćanje
usporen puls (ispod 60 u minuti) govori o ozbiljnoj povredi

Povreda naizgled laka ali ako nastupi posle nekoliko sati uporna glavobolja sa pomućenjem svesti, govori o teškoj i opasnoj povredi. Krvavljenje iz uha i ždrela govori o ozbiljnoj povredi glave. Povrede iz predela lica dosta krvare. Postoji opasnost od ugušenja.

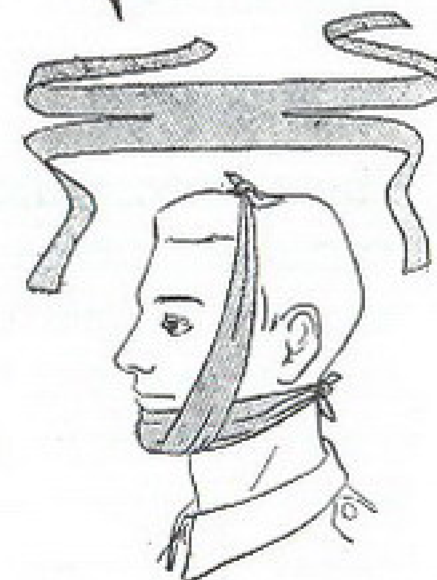
Na otvorene povrede kosmatog dela glave staviti prvi zavoj. Zavoj jače pritegnuti trouglom maramom radi zaustavljanja krvavljenja.

Otvorene povrede u predelu lica pokriti prvim zavojem. Povređenog u besvesnom stanju sa povredom lica transportovati u »koma« položaju (strana 9).

Na povrede u predelu nosa i vilice staviti jastučić od gaze iz prvog zavoja, a zatim napraviti praćku.

Povrede oka ne ispirati, ne čistiti, već samo staviti prvi zavoj (zatvoriti oko zavojem).

OPEKOTINE

– opekotina sa lakim otokom i crvenilom kože (I stepen) ne treba prvu pomoć
– opekotina sa pojavom plikova je otvorena rana (II stepen) i zahteva prvu pomoć
– opekotina sa propadanjem svih slojeva kože (koža mrko prebojena ili crna) je teška opekotina, otvorena rana i zahteva prvu pomoć
– velike površine kože zahvaćene opekotinom dovode život povređenog u opasnost zbog gubitka tečnosti i bola
– opekotine mogu biti izazvane i hemijskim materijama (kiselina, lužina, fosfor, napalm bomba).

Treba uraditi:

Ugasiti vatru (zapaljeno odelo), zalepljeno odelo za kožu ne skidati. Opečena površina se ne sme dirati, ispirati, stavljati masti, tečnosti i slično, niti je pokrivati nečistim zavojem, krpama i slično. Treba je ovlaš pokriti prvim zavojem ili specijalnim zavojem za opekotine, ako nema sterilnog zavoja, bolje je ostaviti otkrivenom. Sa opečenih šaka skinuti prstenje, sat i druge metalne predmete. Sa opečenih nogu skinuti obuću. Dati opečenom da pije dosta vode. Poželjno je u vodu staviti malo soli ili sode bikarbone. Opečenog što pre uputiti u zdravstvenu ustanovu. Kod opečenog koji je zatrovan gasovima, sprovesti reanimaciju.

Opekotine od fosfora

Prva pomoć: Pokriti opekotine krpom koja je obilno natopljena vodom ili uroniti deo tela zahvaćenog opekotinom u vodu.

Opekotine od napalm bombe

Prva pomoć: Pokriti deo tela zahvaćenog opekotinom sa šatorskim krilom (onemogućiti prodor vazduha). **Ne sme se brisati.** Kada se ugasi napalm, mesto opekotine pokriti prvim zavojem ili zavojem za opekotine.

ZAPAMTITI:

– da se smrzotina javlja najčešće na stopalima, ušima i nosu.

Prva pomoć:

Uneti povređenog u toplu prostoriju i skinuti obuću. Smrznute delove staviti u mlaku, a zatim postupno dodavati toplu vodu. Savetovati, da povređeni pokreće smrznute delove tela. Dobro ih posušiti, a zatim staviti zavoj. Zavoj se ovlaš stavlja (ne sme se stezati). Ako se pojave plikovi, ne otvarati ih. Povređenog što pre uputiti u sanitetsku ustanovu.

Ne sme se trljati snegom smrznuti deo tela.

SMRZAVANJE

Smrzavanje je ohlađenje čitavog tela.

ZAPAMTITI:

Prvo se javlja drhtavica, zatim ravnodušnost, posle ovoga prestaje osećaj hladnoće, a javlja se pospanost i san, kada nastupa smrt.

Ako nema tople prostorije, dvojica treba da legnu pored smrznutog i svojim telima da ga zagreju.

Prva pomoć: Ne dozvoliti da smrznuti zaspi. Odmah ga preneti u toplu prostoriju, skinuti smrznutu odeću, utopliti ga pokrivačima, dati mu da pije tople napitke po dolasku k' svesti. Prestanak disanja i rad srca zahteva reanimaciju.

Ne sme se trljati snegom.

ZAPAMTITI:

Javlja se sa: glavoboljom, vrtoglavicom, nagonom na povraćanje i crvenilom na licu.

Prva pomoć:

– što pre povređenog preneti u hlad
– na glavu staviti oblog hladne vode
– dati mu hladne vode da pije. U vodu staviti malo kuhinjske soli. Prestanak disanja zahteva veštačko disanje usta na usta.

Uraditi:

što pre odvojiti povređenog od žice ili isključiti struju (štapom, debelom rukavicom, sekirom preseći žicu)

sprovesti reanimaciju (veštačko disanje i masažu srca – po potrebi)

Visoki napon struje izaziva i opekotine

opekotine pokriti prvim zavojem ili ih ostaviti otkrivenim

reanimacija od udara groma pruža se veštačkim disanjem i masažom srca

ZAPAMTITI:

Ne dodirivati povređenog pre prekida struje.

POMOĆ KOD UJEDA ZMIJE

- što pre stegnuti kajišem ili maramicom iznad mesta ujeda, tako da krvotok bude zaustavljen.

Ujedenog što pre odvesti lekaru.

Ako je transport do lekara duži od jednog sata, tada proseći kožu uzdužno žiletom ili nožem preko mesta ujeda. Pustiti da rana krvari.

PRVA POMOĆ U OŠTEĆENJA OD NUKLEARNOG ORUŽJA

ZAPAMTITI:

Da nuklearno oružje izaziva:
mehanička oštećenja (rane, povrede)
toplotna oštećenja (opekotine)
radioaktivna oštećenja (zračenje)
oštećenja vida usled bljeska (slepilo)

Pri rušenju zgrada može doći do zatrpavanja, kada se javlja specijalni oblik oštećenja tela.

Mehanička oštećenja (otvorene rane, prelomi) zbrinjavaju se kao obične rane opisane na strani 10, 11, 12, 13, 14.

Povrede od udarnog talasa najčešće su na plućima i organima za varenje a ređe na drugim unutrašnjim organima.

Znaci su: otežano disanje, krvav ispljuvak i bol u grudnom košu

Prva pomoć:

- staviti povređenog u polusedeći položaj
- raskopčati odelo, ako ga steže
- hladne obloge na grudi
- što pre ga evakuisati

OŠTEĆENJA USLED ZRAČENJA

Treba znati sledeće:

Zračenje se ne oseća, ono je podmuklo, a veoma teško oštećuje organizam. Kod ozračenog u prvim časovima javlja se mučnina sa povraćanjem, malaksalost, glavobolja i crvenilo u licu.

Prva pomoć: obezbediti mirno ležanje ozračenom i evakuisati ga u sanitetsku etapu (lekaru).

ZAPAMTITI:

Otvorena rana na koži otvara put prodora radioaktivnih čestica u organizam. Ranu treba što pre pokriti (strana 11).

POMOĆ OD ATOMSKOG BLESKA (slepilo)

Prva pomoć:

smiriti povređenog da se ne kreće
skloniti ga u pogodan zaklon
ubediti ga da je slepilo prolazno i da će se vid povratiti
ako se vid ne povrati u toku nekoliko časova, evakuisati ga u sanitetsku etapu

> **ZAPAMTITI:**
>
> Pri blesku leći, pokriti lice i ne gledati u pravcu bleska

POVREDE PRITISKANJEM I GNJEČENJEM EKSTREMITETA

Prva pomoć:

veliki teret koji pritiska i gnječi ekstremitete ukloniti što pre
dati mu da pije dosta vode, poželjno sa sodom bikarbonom
zatrpane ekstremitete po otrpavanju imobilisati (strana 18, 19 i 20)
povređenog što pre evakuisati
ako postoje rane na koži pokriti ih prvim zavojem ali zavoj ne stezati

> **ZAPAMTITI:** ne stavljati hemostatsku povesku

Pomoć u kolima:

- otvoriti vrata
- uhvatiti povređenog za gornji deo grudnog koša

- okrenuti ga polako i izvući, pri čemu tvoje telo služi kao imobilizaciono sredstvo
- položiti ga i detaljno pregledati

Prva pomoć van kola:

položiti povređenog

pregledati glavu, trup i ekstremitete

opasnost od ugušenja ukloniti na način opisan na strani 4 i 5

sprovesti reanimaciju (po potrebi)

sumnje na prelome imobilisati (strana 18, 19 i 20)

otvorene rane pokriti zavojem iz kutije prve pomoći (strana 11)

ZAPAMTITI:

Nije dobar prvi, već adekvatni transport za evakuaciju povređenog.

PRVA POMOĆ U ZATROVANIH BOJNIM OTROVIMA

Treba znati: da postoji više vrsta bojnih otrova i to:

nervni deluju na živce

plikavci deluju na kožu

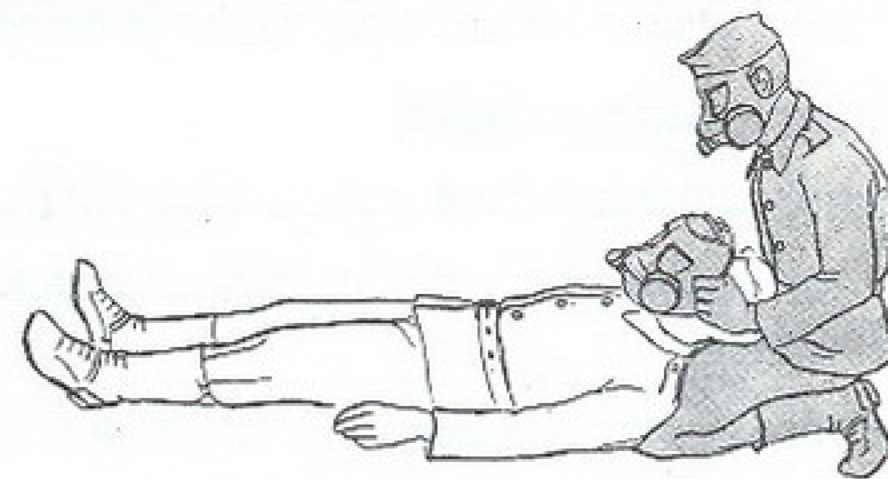
zagušljivci deluju na disajne organe

opšti otrovi deluju na krv i disanje

nadražljivci izazivaju kijanje i suzenje

Način prve pomoći zavisi od vrste bojnog otrova i mesta njegovog otrovnog dejstva.

Treba uraditi sledeće: sprečiti dalji prodor otrova u organizam
što pre pružiti prvu pomoć

Treba znati: da većina otrova prodire u organizam kroz disajne puteve. Zaštitna maska je suvereno sredstvo, zato je treba staviti što pre

PRVA POMOĆ KOD TROVANJA NERVNIM BOJNIM OTROVIMA

staviti zaštitnu masku

odmah ubrizgati protivotrov (antidot)

izvršiti uklanjanje vidljivih kapi otrova sa kože i odela ličnim priborom za dekontaminaciju

kod poremećenog disanja i crvenila u licu (cijanoza) ne davati antidot dok se ne reguliše disanje i smanji crvenilo

davati veštačko disanje

Prva pomoć u zatrovanih nervnim bojnim otrovom unešenim putem hrane, pruža se:

uvući prst u ždrelo, izazvati povraćanje

dati mu da popije 1 litar blagog rastvora sode bikarbone

ako nema sode bikarbone, dati mu blagi rastvor sapunice

odmah ubrizgati atropin

evakuisati zatrovanog na sledeću etapu

Kap nervnog bojnog otrova sa kože uklanja se:

staviti odmah zaštitnu masku

pokupiti kap sa kože priborom za ličnu dekontaminaciju

izvršiti dekontaminaciju sredstvom iz ličnog pribora

ako nema takve tečnosti, upotrebiti sodu bikarbonu, sapunicu ili pepeo.

PLIKAVCI

Treba znati da trovanje nastaje:

preko kože (plik a zatim, bezbolno crvenilo)

preko disajnih puteva udisanjem pare (promuklost, hrapav glas, otežan govor, gušenje, napad kašlja)

preko organa za varenje korišćenjem zagađene hrane ili vode (gađenje, povraćanje, bol u trbuhu, proliv ili zatvor).

PRVA POMOĆ KADA JE PLIKAVAC (OTROV) NA KOŽI

odmah staviti zaštitnu masku

upiti (ne trljati) kap otrova sa tamponom iz ličnog pribora

izvršiti dekontaminaciju dela kože sredstvom iz ličnog pribora

ostatkom sredstva iz ličnog pribora za dekontaminaciju ukloniti otrov sa sumnjivih delova tela i odela

ZAPAMTITI:

Dekontaminaciona tečnost iz ličnog pribora ne sme da uđe u oko. Tupfere i sav upotrebljeni materijal zakopati.

PRVA POMOĆ ZATROVANIH PLIKAVCIMA PREKO DISAJNIH PUTEVA

odmah staviti zaštitnu masku

postaviti ga u polusedeći položaj

izneti ga iz zatrovane sredine

PRVA POMOĆ U OŠTEĆENJA OKA SA PLIKAVCEM

upiti vatom, papirom ili maramicom kapljice otrova sa očnih kapaka
u čuturicu punoj vode staviti 20 tableta sode bikarbone
prstima razmaknuti kapke i saviti glavu u stranu
isprati u mlazu zatrovano oko
staviti zavoj preko oka (zatvoriti oko zavojem) strana 23
evakuisati ga što pre u sanitetsku etapu

PRVA POMOĆ U ZATROVANIH PREKO HRANE I VODE

uvući prst u ždrelo i izazvati povraćanje
dati mu da popije rastvor sode bikarbone
ponovo izazvati povraćanje sa prstom u ždrelu
dati mu da ponovo popije nekoliko gutljaja soda bikarbone
evakuisati ga u ležećem položaju sa polusavijenim kolenima.

ZAGUŠLJIVCI

ZAPAMTITI:

unose se u organizam putem disanja
zatrovani oseća peckanje u očima, neprijatan nadražaj sluznice u nosu i grlu
nastupa otežano disanje sa znacima gušenja
javlja se jak nadražaj na kašalj i crvenilo u licu.

Prva pomoć:

staviti zaštitnu masku
izneti zatrovanog iz zatrovane sredine
staviti ga u polusedeći položaj
masku skinuti ako se nalazi zatrovani van zatrovanog vazduha
ne dozvoliti mu da se kreće iako se oseća dobro
evakuisati ga u polusedećem položaju

ZAPAMTITI:

unose se preko disanja i otkrivenih sluznica (grlo, nos, očni kapci),
izazivaju jake nadražaje na suzenje, curenje iz nosa, kijanje i kašljanje
nisu smrtonosni

Prva pomoć:

staviti zaštitnu masku
ukloniti se iz zatrovane sredine
odeću provetriti

ZAPAMTITI:

otrovi se unose putem disanja
trovanja su moguća i u mirno doba pri sagorevanju uglja, izduvnih gasova vozila i pri ubijanju gamadi otrovnim sredstvima
javlja se glavobolja
crvenilo lica
malaksalost, zujanje u ušima (slika pijanog čoveka)
grčevi naročito u leđnim mišićima
poremećaj i prestanak disanja

Prva pomoć:

staviti zaštitnu masku
što pre izneti zatrovanog iz zatrovane sredine
prestanak disanja zahteva veštačko disanje–oživljavanje (strana 4, 5, 6, 7, 8 i 9)

ZAPAMTITI:

Zaštitna maska ne štiti od trovanja ugljen-monoksidom.

foto slog VOJNA ŠTAMPARIJA – BEOGRAD, Generala Ždanova 40b